

Nu ontdekte men reeds jaren geleden, dat ook schimmels op de wortels van bomen voorkomen, die van buiten de wortels binnendringen. Deze ontdekking is lang onbesproken gebleven. Men wist er eigenlijk geen raad mede, omdat het niet in het gewone voedingsschema paste van koolhydraten, eiwitten, vitaminen enz. Bij later onderzoek bleek, dat om de wortels zich z.g. "modderworsten" gevormd hebben, die ontstaan door schimmels om en in de wortels. Deze schimmels groeien zelfs door tot in de levende wortelcellen om hier geleidelijk ook weer af te sterven, waarbij hun levende inhoud in de levenssappen van de wortel en de plant overvloeit. Zij geven dus de plant het voedsel door en geven tegelijkertijd iets van zich zelf, dat de plant gezond maakt, immuun tegen aanvallen van parasieten. Voorts blijkt, dat in dode grond (grond, die niet kruimig is en waarin geen voldoende bacteriënleven aanwezig is) deze "modderworsten" niet om de wortels zitten. Howard formuleerde dit aldus: "Alle planten hebben op kruimelige grond een schimmelvergroeiing aan de wortels. Deze planten zijn gezond en hebben alle weerstand tegen ziekten".

In het oerbos komt alles wat aan de bodem onttrokken wordt, voor het vormen van stammen, takken en bladeren op de duur op de bodem terug, gaat in ontbinding over en wordt voedsel voor nieuw gewas. Er komt niets bij en er gaat niets af; het is een eeuwige kringloop van organische stoffen, die volmaakt sluit. Hier komen geen epidemieën voor, hoewel de ziektekiemen aanwezig zijn. De natuur is daar in evenwicht. Maar hier te lande werkt men met kunstmiddelen in een levende natuur. Een natuur, die zich niet laat dwingen en die men ook nooit volkomen zal begrijpen.

De wetenschap heeft de kwantiteit van de oogst aansienlijk opgevoerd. Men smijt er maar een baaltje Chili meer tegen aan en het gewassenveldje levert betere resultaten op. Men let alleen op de plant en NIET OP DE GROND. En hier schuilt volgens Ir. Cleveringa de fout, die de oorzaak is van het achteruitgaan van de structuur van de grond (verlies van kruimigheid door het sterven van de schimmels) en die steeds meer zwakke planten voortbrengt, vatbaar voor allerlei ziekten. In onze landbouwkringen krijgt men zo langzamerhand de buik vol van al dat spuiten en sproeien tegen parasieten, die in wezen niet gevaarlijk zijn. Alleen de omstandigheden noodzaken hun verschijnen. Nu is het weer nodig tegen de Coloradokever; een andere keer moet het plaats vinden tegen andere ziekten. In Friesland is men nu doodsbang, dat men met de Coloradokever de lieveheersbeestjes vernietigt. Lieveheersbeestjes eten luizen en door luizen ontstaan virusziekten. Pas op met dat spuiten en sproeien! Men weet wel wat men doden wil, maar niet wat er daarnaast vernietigd wordt. Door het eenzijdig gebruik van kunstmest verstoort men in de grond de bacterie- en schimmelwerking. Wanneer het ons gelukt, aldus Ir. Cleveringa, de planten weer deze schimmelvergroeiing te geven, dan is er geen ziekte meer. Wij moeten onze bouwvoor voeden met een gezond organisch bemesting. Zo gaat het ook in de natuur zelve. Men moet weer terug tot de natuur en trachten te komen tot een intensieve compost-bereiding. Nu geeft men zout (kunstmest) en nog eens zout. Men geeft de beesten toch ook geen zout!

Een gezonde bodem levert een gezonde plant. Een gezonde plant levert een gezond dier. Een dier met weerstandsvermogen. Onvat-

hunner bestemming, over de wijde uitgestrektheid van het terrein opgebouwd. De slotkapel stond in het midden en de pastorie van de kapelaan aan de oostzijde daartegenover. Als bouwstoffen voor dit Huis Gods, alsmede een groot deel van de vesting zelf, hadden de door de Vetkopers afgebroken kastelen (stinsen) der Schieringer Edelen gediend.... Vlak bij de grote hoofdboort, aan de west- of stadszijde, bevond zich het hoofdgebouw, versierd met twee spitse torens. In de fraai met beeldhouwwerk verluchte voorgevel, boven de poortgelijke ingang, zag men het relief van de Duits-Keizerlijke adelaar met het Saksisch wapenschild op de borst. Ook Graaf W., die ons wordt beschreven als de eigenlijke stichter van het Leeuwarder Blokhuis, had zijn wapen in de gevel doen aanbrengen. Wie deze "constigheden" zo kwistig op dit muurvlak aanbrachten, is niet bekend, doch het is bezwaarlijk aan te nemen, dat de Friezen zo welwillend waren.....Achter dit pompeuze frontispice voerden talloze gangen en trappen naar de Raadszaal, de zittingszalen van het Hof Provinciaal en het Krijsgerecht, de vertrekken van de Stadhouder, de Maarschalk e.a. Op het voorplein, waar het aangeworven krijgsvolk werd gedristond een schavot, dat behalve het Hof, ook het Krijsgerecht tot het doen voltrekken zijner uitgesproken vonnissen diende. Voor krijgstuuchtelijke vergrijpen werden de soldaten, ten gedwongen aanschouwe der ganse Blokhuisbezetting, geselingen en het naakte vlees toegediend, onder oppertoezicht van de Provoost-Geweldige. Spaanse rieten, bullepezen en de "kat met de negen staarten" waren zeer gevreesde tuchtmiddelen! Ook doodstraffen werden hier voltrokken, zowel door "den watere, den vure, als het sweert", waaraan, na 1639, die door middel van de strop werd toegevoegd. Voor genoemd jaar was de "Galgenfenne", even buiten de stadswal, de strafplaats van het stekelijk halsrecht. Na elk voltrokken vonnis werd de van plompe raderen voorziene galg tot boven een nabij gelegen put gereden. Hier bleef het lijk hangen, tot afschrik van het geboefte en een smakelijke buit voor kraaien, eksters en meerkol-len....., tot het koord brak. Bij gelijktijdige terechtstellingen werden de dode lichamen aaneengebonden, tot ook zij zich eindelijk bij hun voorgangers voegden....Van de met het zwaard of de bijl berechten, werd het hoofd op een staak door de stad gedragen, het corpus de honden toegeworpen of in de stads-(en Blokhuis-)gracht gesmeten, naar gelang het vonnis luidde.

Voor elk voltrokken vonnis ontving de scherplichter (16e, 17e en 18e eeuw), buiten zijn geringe jaarwedde, 10 stuivers of een halve Carolus gulden. Elke geseling bracht hem 7 stuiver (precies het daggeld van een lakenwever in 1750) op, het lof zijner eventuele knechten inbegrepen.

Omstreeks 1550 werd een klein hoekje grond, achter de Galienkerk, bestemd tot een "Misdadigerskerkhof" (zo werd het genoemd ook), om aldaar te doen begraven alle ter dood gebrachten en in het Blokhuis gestorvenen. Kettters waren hier van uitgesloten.

Daar te geringe geldmiddelen de overheid de oprichting van gevangenis en cellen, en men het bestraffen der misdaad met al of niet eenzame opsluiting veel te mild vond, werd nog lange tijd vastgehouden aan de lijfstraffelijke rechtspleging. Doch ook na het deels in gebruik nemen van het Blokhuis als gevangenis voor (criminele) veroordeelden (na einde-loze deliberatiën der Staten, Gedeputeerde Staten etc. werd in 1661 hier toe besloten), werd de torture niet afgeschaft en werd het merendeel der gevangenen, "ter examinatie" (dus ter peiniging zelfs voor kleine vergrijpen, nog ter "banke" geleid. De Z.C.

.....
HET BLOKHUIS IN 'T VERLEDEN.
.....

Begin des jaars 1498 verpandde Keizer Maximiliaan van Oostenrijk zijn rechten op Friesland aan zijn crediteur en veldheer Albrecht, de Hertog van Saksen. Meen niet, dat het offer hem zwaar woog, want hij had meer dan genoeg van de Friezen..... Wij gaan oorzaken, bloedige twisten tussen Schieringers en Verkopers, allerlei verwickelingen etc. hier voorbij en vinden 's Hertogen bevelhebber, Graaf Willebrord von Schaumburg, nog hetzelfde jaar met een groot leger in Friesland, en Leeuwarden reeds ten tweeden male omsingeld.

Bij het eerste beleg had de stad zich reeds na drie dagen overgegeven (7 Juli). De Graaf had het nieuwe bestuur ingesteld, was vervolgens met zijn hoofdmacht naar Sneek getrokken, doch kort daarop waren de Leeuwarders (niet zonder reden!) in opstand gekomen en hadden een Saksische kapitein en enige "soudeniers" doodgeslagen; met gemeld gevolg.

Na de stad negen week lang zeer heilhaftig te hebben verdedigd, werden de uitgehongerde Leeuwarders gedwongen, deze onder de meest vernederende voorwaarden andermaal, thans definitief, over te geven (23 October). Zo moesten zij Graaf Willebrord bevochts en met ontbloten hoofde tegemoet treden, hem te vallen en vergiffenis afsmeeken voor hun gepleegde misdaden.. of, 14000 Rijsguldens betalen. (Zie Winsemius: 364). Doch het ergste kwam nog.....

Niet voor niets gold Albrecht, bijgenaamd "De Onversaagde", behalve als een geducht tacticus, ook als een krachtadig, zeer onbarmhartig heerser. Reeds onmiddellijk had hij begrepen, dat, wilde hij zijn gezag in dit wingewest consolideren en brede scheppen in de chaos, die er eeuwen had geheerst, hij de losbandigheid ontaarde vrijheidsdrang der Friezen diende te breidelen. En hij deed dit, op de hem eigen wijze.....

Een der voorwaarden, waarop de Hertog het bewind over Friesland had aanvaard, was, dat het hem vrij zou staan zoveel Blokhuisen (= citadellen of verschanste legerplaatsen) te bouwen, als hem tot de uitoefening van zijn gezag noodzakelijk zou blijken. Welnu, het gebeurde te Leeuwarden schonk hem een gereede aanleiding, de Friezen te gelasten, drie zulke, immers tegen hen gerichte Sterkten, niet alleen te bouwen, doch ook te bekostigen! Plundering en "moordbrand" waren de graag toegepaste machtsmiddelen hen daartoe onmiddellijk te dwingen..... en de Blokhuisen kwamen er. In October 1499 zagen hun hoge muren en torens dreigend neer op hun wrak zwerende bouwers. Een te Stavoren, onder bevel van een Castelain (slotvoogd), een te Harlingen, onder dat van een Drost (baljuw of schout) en de grootste te Leeuwarden, waarover Graaf Willebrord (inmiddels stadhouder geworden) een Maarschalk aanstelde. Uiteraard bepaalt onze verdere beschrijving zich uitsluitend tot het sedert dien berucht geworden Blokhuis te Leeuwarden.

Maar de toen gebruikelijke trant werd de vesting in vierkante vorm aangelegd en door een brede en diepe gracht omgeven. Loodrecht daaruit verhieven zich de 4 tot 6 m hoge wallen of stenen bolwerken. Elke zijde hiervan was 70 reeden (ong. 250 m) lang en zo breed, dat er gemakkelijk een soetie soldaten op geëscort kon worden. Op elk der hoeken stond een vlakke hoektoren of rondeel, met ruime kelders, als beruimplaatsen voor munition en krijgsvorraden daaronder. In het opgevoerde talud aan de binnenzijde van de wal, waren trappen gemetseld om zich op het bolwerk te kunnen begeven. Hier - en vooral op de rondeelen -

feitelijk door de rest van de inhoud reeds veroordeeld. Toen het enige maanden geleden voor het eerst verscheen, schreven we, dat we grote verwachtingen van dit orgaan koesterden, omdat de Bergvener, in tegenstelling met vele andere gevangenen, in zijn verlofdagen ons aller goede wil en gezindheid naar buiten uit kan dragen. Wij kunnen dit slechts schriftelijk doen, doch wellicht ligt hierin juist het recht op critiek, dat we ons hier aangematigd hebben.

Red.

.....
EENVOUDIGE WAARHEDEN
.....

!.....maar de droefheid der wereld
werkt den dood" (2 Kor. 7:10)

De vorige maal schreef ik over blijdschap. Dat woord komt gelukkig heel veel in de Bijbel voor. Misschien wel op elke bladzijde. En als ik nu een tekst met het woord "droefheid" citeer, heeft dat zijn reden. Paulus, de grote heiden-apostel, zelf van consequent Christenvolger tot de grootste "zendeling" geworden die de wereld ooit gehad heeft, Paulus, spreekt in de tweede brief aan de Korinthiërs ook over de blijdschap die het Evangelie brengt. Zo iemand, dan kon hij daarvan spreken! In het zevende hoofdstuk van die brief stelt hij tegenover elkaar de droefheid des menschen tegenover God, en de droefheid der wereld. Deze laatste leidt tot de dood. Maar de eerste voert tot bekering, dat is, "om-kering", op onze levensweg naar God. Dit is het grote wonder, dat als eenvoudige mogelijkheid in ieder menskenkind ligt en dit menskenkind in wózen tot Godskenkind maakt. Die droefheid is het geboorteglas van de goddelijke blijdschap, waarover ik het de vorige keer had.

En hoe is het op het ogenblik met deze wereld?

En.....hoe is het op 't ogenblik met U?

Bezit de wereld deze droefheid naar God, of de droefheid die leidt naar de dood?

En.....gijzelf?

R.

.....
BLADVULLING
.....

Onze meesterzanger toonde zich enigszins in zijn wiek geschoten, door zijn vermelding in "t Verhaal gaat...." en zond ons het volgende verweer:

Ik schoot vandaag wat in mijn wiek

toen ik de schone vergelijking las.....

van Caruso, Marinus en het glas.....

Hoewel ik ben....zo naar men zegt een van de zangersleken,
is toch voor mijn geluid de vestiaire zelf bezweten.

Doch wil mij daarom niet bewonderen....

het ging er om, dat alles in elkaar zou.....,

behalve het toneel, want dan werd 't een grote strop

Daar stond ik namelijk zelf op. Enz. enz.

+

De rest van 't schoon verhaal moet ieder zich maar denken,
meer ruimte konden we Caruso heus niet schonken.

Red.

seconde, kan hij ze weer in de vliegstand hebben. In deze stand, met dichtgeklapte, maar niet ingetrokken voorvleugels, is het dier nog op zijn hoede. Eindelijk zakken de kleurige voorvleugels geheel weg in de achtervleugels, en op een pas afstand ziet ge niets meer dan een grauw geel, bruinachtig of zwart vlak.

Neem nu de fles, maar zorg, dat uw schaduw niet op de vlinder valt, laat dan de fles langzaam boven de vlinder dalen. Op het ogenblik dat de hals van de fles bij hem is, schrikt de vlinder op, ziet licht boven zich en vliegt in de fles. Ik zal maar aannemen, dat ge nog niet heel vaak een vlinder nauwkeurig hebt bekeken. Als ik iets schrijf, dat ge al lang weet, neem het mij dan niet kwalijk; dat is dan bestemd voor iemand, die het nog niet weet.

Welnu, voor aan de kop bemerkt ge een paar uitsteeksels, alsof het een snuit was, die de kop tweemaal zo lang doen schijnen als hij werkelijk is. Die uitsteeksels laten een smalle gleuf vrij, waarin een voorwerp zit, dat veel weg heeft van een opgerolde horlogeveer. Deze is wel zo lang als het gehele lichaam. Deze opgerolde veer is de tong, waarmee de vlinder de honing zuigt, en de uitsteeksels doen goede diensten om beschadigingen te voorkomen. Zolang de tong niet gebruikt wordt, zit zij steeds opgerold tussen de beide uitsteeksels.

Aan weerszijden van die tongschede liggen de beide kogelronde ogen. Wanneer de zon een levende vlinder bestraalt, ligt daarin een rosse gloed met metaalachtige woerschijn, als brandde er vuur in, soms schitteren er gouden vonkjes op. Met een loupe, die b.v. 10 maal vergroot, kunt ge de ogen best onderscheiden en dan bemerkt ge, dat ze uit kleine stukjes zijn samengesteld, facetten genaamd. (wordt vervolgd)

W.F.H.

.....
HET BLOKHUIS IN 'T VERLEDEN - Slot -
.....

In een der zijgangen van het Hoofdgebouw, binnen het Bolwerk, bevond zich zekere donker-eikenhouten deur. Zijn spitsboogvorm, prachtig smeedwerk van scharnieren, grendels en sloten, verrieden de kenner aanstonds de schone bouwtrant der West-Gothen uit de 12e eeuw. Hierachter voerde een stenen wenteltrap naar de onderaardse verwulven, waar zich de duistere, door plumpe tussenmuren van elkaar gescheiden kerkers bevonden. Bij 't flakkerend licht van toorts of lantaarn glommen er de muren van het vocht en de lucht van schimmel, faeces en verrotting deden hier de adem stokken,...

Tweemaal daags werden de wit uitgeslagen deuren geopend; 's morgens voor het aanreiken van het halve-ponds zwart brood en het vullen van het drinkwatervat en 's avonds voor dat van een nap soep of een dito "moes" met een lepel smeer (vet).

De cipier, ook wel ruwaard genaamd, verzorgde het voedsel, kocht, kookte en verdeelde dit, waarvoor hij per dag en per man drie stuiver ontving. Gedurende de gehele kerkstraf, waaraan de publieke geseling en het brandmerken vooraf gingen, was het de gevangene absoluut verboden te spreken; geen verzoek, geen klacht of uiting van pijn, bij overtreding waarvan hij terstond door de cipier met de bullopees getuchtigd mocht worden, was toegestaan. Latere berichten, (tot het begin van de vorige eeuw vond de schrijver dezen zo vermeld), gewagen van grove excessen, waaraan de ruwards en hun knechten zich tegenover de gevangenen schuldig maakten: dronken cipiers, die de gevangenen met sleutels in het gelaat sloegen en nog erger! (Zie Bouricius "Over de gevangenis in Nederland" 2 dln, Leeuwarden 1838, waarin ook de eerder beschreven kosten voor voeding per gevangene etc. vermeld worden. Deze B. was lid van de Commissie tot Administratie van het Gevangeniswezen, dus niet de eerste de beste!)

So was het leven der gevangenen. Aan de muur hunner kerker lagen sy met een' keten verkloncken; in voetschroeven kromgesloten, de handen geknevelt ofte geheel in het block gesteecken, so sy sich misdraegen

MEEUWEN

In het voorjaar liggen de Waddeneilanden blank en pril onder een open hemel. Alle dagen strijkt de zeewind aan en gaat voorbij. Soms ligt er in de morgen een vage nevel op de einder. Verweg, boven het wad, drijft hij dokig weg in indigo en violet, om naar het Noorden te verbleken tot doorzichtig groen.

Dat zijn de tijden dat de meeuwen broeden.

In het wijde land achter de laatste duinen, waar de prielen en krekken zwellen en slinken in het oerbewegen der getijden, liggen hun eieren dan bij duizenden.

Opwiekend in witte wolken, met het ijle geschrei boven de branding uit, zeilen ze boven wad en kwelder, tot ze zwenkend neerzweven en slechts wind en zee nog hoorbaar zijn.

Het is een wonder gezicht hen zo gade te slaan. Onbereikbaar, in verboden land, zonder meester in de eenzaamheid van zand en water. En toch gebonden in hun zorg en strijd om broedsel en bestaan.

Wij zoeken zo gaarne symbolen, voor wat ons hart het diepst beweegt. Wellicht vinden we dat voor de vrijheid hier. Voor het heimwee ook, dat naar de verten reikt. Dan echter toch bovenal voor het bezonnen weten, dat we ten laatste tot ons zelf moeten terugkeren, zoals de meeuw tot zijn broedsel teruggaat en verstilt in ongeweten plicht.

Nergens staat de gedachte aan de vrijheid zo bezwarend achter elke gedachte, dan onder ons. En nergens laat de geest zich zo licht verleiden tot grillige zwerftochten of tot een vlucht uit de werkelijkheid. Dan wordt de meeuw, die op winterse dagen een ogenblik rust vindt op de nok van ons dak, tot een roep naar vrijheid en verlangende ogen staren hem na. Om nog te verlangen, als de vogel ergens boven de grachten dezer stad op afval en stinkende buit moet jagen, wijl de honger hem drijft.

Achter de winter - ook deze winter - belooft het voorjaar. Duizend vleugels zullen in de wind slaan en duizend maal zal uit een gespikkeld ei het leven de vrijheid winnen, om lot en liefde, nood en drift hun tijdelijke gestalte te geven. Gedreven en toch vrij, gebonden zonder banden.

Ons hart bloedt in deze tegenstrijdigheden en kan nochtans zijn symbolen niet verraden.

Als kinderen stallen we ze voor ons uit, om er altijd weer het wikkend spel der ouden mee te spelen, vorsend en keurend, ont-kennend soms, zonder er afstand van te willen doen.

Over ons heen zijn de jaren voortgegaan. Elk voorjaar hebben meeuwen boven de wadden gezworven, om in de winter op de nok van ons dak te kleumen. De jaren mogen voortgaan, de wadden en de nok blijven. En tussen deze uitersten zal ons hart zijn verlangens blijven spinnen.

Ieder zal dit anders willen uitdrukken. Het kan korter en beter gezegd worden. Met groter bitterheid of dieper wijsheid. Doch geen die in waarheid naar besinning streeft, zal achter deze symboliek van wind en zon, de nok van een somber gebouw en een meeuw, ten laatste niet een ander teken zien verrijzen.

Niet de zandloper, gewijd symbool van 's mensen weten van vergankelijkheid en oneindigheid beide. Dan eerder nog de meeuw, die schoonheid is en heimwee en tenslotte leven en plicht, zij het ongeweten. Zo tasten wij als in een droom, tot de ogen ons geopend worden en we boven leven en dood en de pijn, die het verlies der vrijheid is, het laatste teken zien verrijzen. Het kruis der aanvaarding, dat onwezenlijk ver en toch in onze beste ogenblikken testbaar na, tegen de hemel van ons verlangen staat.

Kerstmis is achter de rug en de gedachten zijn nu tot de B.S.L. kunnen met volloening op deze dagen terugzien. Algemeen is men van mening, zo is het nog niet eerder geweest.

Niet alleen het uitgebreide menu en de pakjes van thuis hebben dit feest tot een zo geslaagd gemaakt. Het zijn juist vooral andere factoren, die een bijzonder stempel op deze dagen hebben weten te drukken. De goede geest onder de mannen, de prettige verstandhouding met de "autoriteiten" (met welke verzamelaar we Directieleden, hogere kader en bewakers willen omvatten) hebben gezorgd, dat er de met Kerstmis zo onverbrekkelijk verbonden "sleer" kon worden benaderd. Natuurlijk, we weten het wel: een "kale" Kerstmis thuis bij de familie zou verre verkozene worden boven de beste viering achter vier muren, maar laten we zo ver nu niet gaan met onze gedachten en kritiek. Pardon, onze gedachten waren thuis, bij vrouw en kinderen, met weemoed. En misschien is het juist die gedachte aan thuis, aan vrouwen en kinderen, die gezorgd heeft, dat we met voldoening op de afgelopen dagen kunnen terugzien.

Vroeg in de morgen werden we gewekt met "Stille nacht, heilige nacht" gezongen door het klein-koor onder leiding van Tim van den Berg. Sonning werd het toen even te nachtig, maar allen waren we dankbaar, dat men ons op deze dagen door het traditionele belgelui of claxongezoen niet in de sleur van het dagelijkse gevangenisleven heeft willen terugvoeren.

De R.K. Godsdienstoefening op 1e Kerstdag droeg een bijzonder karakter. De priester droeg drie H. Missen op, terwijl de kerkgoeters gezamenlijk Kerstliederen zongen. Maar buitengewoon werden we getroffen door de prachtige solozang van Marinus van der Valk, die onder de indruk van het Kerstgebeuren met zijn zang ditmaal zo ver boven zichzelf wist uit te stijgen, dat we er diep door ontroerd werden.

De protestantse godsdienstoefening op 1e Kerstdag was niet minder plechtig en tot het welslagen van de viering van Gods geboortefeest droeg stellig de onberispelijk uitgevoerde cello-solo van H.C. van Maasdijk bij.

De rest van de dag werd op de zalen intiem gevierd. Alle zalen waren keurig verzorgd en versierd en de mannen hadden hun uiterste best gedaan om sfeer te scheppen. Daarin zijn ze ook waarlijk wel geslaagd. Deze versiering de goede geest, drong de mannen nader tot elkaar. Alle vijandschap en de kleine wrijvigheden van alle dag lagen op deze vredesdagen begraven. Zang, toneel, declamatie enz. enz. vormden de hoofdschotel van de viering op de zalen. Het zou ondoenlijk zijn, de viering op de verschillende zalen in extenso weer te geven en het is ook welhaast onnodig, omdat hoe de viering daar ook geweest moge zijn wat de details betreft, de omdraaiing overal een geslaagde feestviering is geweest.

De Directeur met zijn gezin gaf van medeleven en belangstelling blijk door enige tijd op alle zalen te vertoeven. Toen hij op Kerstavond bovendien nog een jury meebracht, die zou uitmaken welke zaal nu wel het mooiste versierd was, heerste er wel enige spanning. Doch de andere dagen toen de "baas" met zijn vrouw en kinderen over de zalen wandelde, maakte deze spanning plaats voor "contact", begrip en waardering.

De tweede Kerstdag waren allen in de warme Kerkzaal bijeen om gezamenlijk en dit al enigszins plechtig, het Kerstfeest te vieren. Het koor zong "Komt allen tezamen", waarna Prof. Wagenaar de bijeenkomst met gebed opende. Na het zingen van het "Zun Sanctus" belichtte Prof. Wagenaar met enkele korte, toepasselijke woorden de betekenis van het Kerstfeest ook voor ons in onze omstandigheden, waarna gemeenschappelijk het overvloedige lied van Gruber "Stille nacht, heilige nacht" gezongen werd. Pater Pfeil schetste de betekenis van de kribbe voor onze tijd in het wonder, dat Gods Zoon ook nu in onze harten wil geboren worden. De afsluiting door van Maasdijk uitgevoerde cello-solo, Kerria van Stradella, vormde een waardige afsluiting van dit deel van de middag.

Een korte aangename onderbreking was de declamatie van Mevrouw Bas. Zij opende haar voordracht met de bekende reek uit Verdel's "Gijbrechts van Lonstol" "O Kerstavond, schone dan de dagen ...", vervolgde met Gruber's "Stille nacht, heilige nacht" en bracht daarna nog enkele andere op het Kerstfeest toepasselijke gedichten. Zij bracht deze op haar, ons inmiddels bekende en vertrouwde wijze en het is eigenlijk onnodig hieraan nog toe te voegen, dat haar optreden algemeen geapprecieerd werd.

.....
BEZOEK
.....

Het is niet moeilijk, iets over het bezoek te schrijven, wanneer men juist gezien heeft, hoe een niet meer jonge vrouw en twee kleine jongens uit het bezoeklokaal kwamen en langzaam naar de eerste poort liepen.

De moeder zag er wat moe en triest uit, de jongens hadden frisse jongenssnuiten, zo met dat weer en wind gezonde en een kam en waterscheiding in hun blonde kuif.

Er liep ook nog een vierde bij, doch die is me een schaduw gebleven, want eigenlijk zag ik alleen de jongens. Grijze pakjes droegen ze, de een had laarzen onder een golfbroek aan en ik had ze wel graag luidruchtig zien stappen, zoals ze dat stellig doen, als ze van school naar huis gaan. Nu liepen ze daar echter onhandig bedachtzaam over de binnenplaats, moeder in 't midden. Zo zag ik ze de poort uitgaan. Waar zijn ze nu en wie van ons is het, die zijn kinderen hier in herkend heeft?

Nu valt het wel zwaarder, om voort te schrijven. Er is zoveel, dat zich opdringt. Verlangen en zorg, blijdschap en de leegte, die na ieder afscheid blijft.

Wie zijn wij dan, die soms beweren, dat we hard geworden zijn na al deze jaren en dat er niets is, dat ons deze zekerheid kan ontnemen.

En wie zijn het, die ons bij ieder bezoek het tegendeel bewijzen? Tegen hun wil en bedoelen dan, want wat zouden ze niet willen doen, om ons te sterken, de vaders, de moeders, de vrouwen, de verloofden.

Een wonderlijk iets, dit "bezoek", dat opheft en slaat en in beide ons in het diepst beweegt.

Ik geloof, dat we er dankbaar voor moeten zijn. Niet om het toegemeten recht, of om de gunst alleen, doch om het innerlijk beleven.

Er zijn niet zoveel mensen, die in de loop van hun leven tot een volledige herwaardering komen van alles wat hun geest vervult, of hun handen beroeren, nadat de sleur er al lang de glans aan heeft ontfroefd.

In de gang der jaargetijden, als in de gang van het menselijk leven, ligt het bloeien en vergaan, doch, waar de natuur zich eeuwig verjongt, dreigt menig mens nog voor de middaghoogte van zijn bestaan in het knielhuis van vroegere verlangens, hoop en geloof, waar alleen het heimwee nog een flauwe schemer werpt, te vereenzamen.

Wee hem echter, die dan in ergernis en spijt, zich redden wil en het oude verloochent, waar hij een greep naar het nieuwe en ongeziene doet. Hij zal aan 't eind met lege handen staan, niets gewonnen en alles verloren hebben, zo hij zich ten laatste niet in de bezinning redt.

En deze ligt nooit in de grote dingen, die we meenden te moeten verwerkelijken, doch in het kleine en vertrouwde, waarmee we sinds onze eerste bewustheid vergroelden en die meer dan alle uiterlijkheden van techniek of wetenschap, van denksystemen of ideologieën het persoonlijk erfgoed vormen, dat een eeuwenoude cultuur ons heeft meegegeven.

Deze eenvoudige begrippen van liefde, verbondenheid en saamhorigheid, van de elementaire plichten en rechten, van kinderlijk geloof en het meegekregen weten, dat dit alles zijn plaats heeft in het aardse bestel en toch zijn zin pas krijgt door een Hogere Wijsheid.

Ieder zal dit op eigen wijze willen formuleren. Het gaat hier minder om woorden, dan wel om het vermogen en de bereidheid, dit oorspronkelijk waarde-oordeel achter al ons later willen en weten en doen te bewaren. En wie durft zeggen, dat hij in dit opzicht nooit heeft gefaald.

TER OVERDENKING

Broeders, wanneer iemand onverhoopt een misstap heeft begaan, dan moet gij, die geestelijk zijt, hen terecht helpen in de geest van zachtmoedigheid; slaat een blik op uzelf, want ook gij kunt worden bekoord.

Draagt elkanders lasten; zo zult gij de Wet van Christus volbrengen. Want wanneer iemand zich inbeeldt, iets te zijn, terwijl hij niets is, dan bedriegt hij zichzelf. Laat iedereen zijn eigen gedrag naar eens onderzoeken; dan zal hij zich hoogstens op zichzelf kunnen beroemen, maar zeker niet door een vergelijking met anderen, want iedereen gaat onder zijn eigen last gebukt.

Uit de Brief van Paulus aan de Galaten,
Hoofdstuk VI, 1e t/n 5e vers.

NIEUWJAAR

Na Kerstnis is het jaar als de slinger van een uurwerk, die langzaam tot stilstand komt, even stil staat om dan opnieuw in tegengestelde richting te gaan bewegen. Wanneer we na Kerstnis weer aan ons werk gaan, kan is dat toch meestal naar om nog eens rustig te kunnen terugblikken, op de prestaties van het afgelopen jaar. Wat in dit jaar niet werd afgewikkeld, al datgene, waaraan we praktisch niet zijn toegekomen, kan toch ook in die paar laatste dagen van het jaar niet worden afgewerkt. Want deze dagen hebben immers een ander doel.

De klokken luiden over het winterklare landschap. De stille nacht breekt aan en daarmee komt het geheimzinnige deel van de tijd, dat op de kalender niet wordt genoemd. Het behoort eigenlijk noch tot het aflopende noch tot het komende jaar. Het is alsof de tijd even pauze heeft, stil staat, net ingehouden adem.

Alvorens het oude jaar wordt uitgeluid, wil het ons tot afscheid nog het schoonste geven, dat het ons schenken kan: de bezinning! Al heeft iemand het hele jaar door zich ook nog zo ijverig bezig gehouden, zijn streven heeft geen succes, wanneer hij bij zijn scheppend werken de Schepper vergeet! Heden we ons ervoor, dat verkeerd gerichte scheppingsdrang ons het eigen wezen doet miskennen. Het gebeurt zo vaak, dat in de hitte van het gevecht - en daarmee bedoelen we het aaneenrijen van de werkdagen - personen en handen worden tot werktuigen, dat het hart de heerschappij verliest over het doen en denken en dat de mens aan zichzelf voorbijleeft en zijn doel voorbijstreeft. Hij doet dit door zijn hartstochten te volgen of alleen maar aan zijn zaken, zijn bezigheden te denken. Wat hij tot stand brengt, komt dood en onvruchtbaar in de wereld, hoe groots het ook moge zijn. Er zijn ook dode kolossen! Levende vruchten draagt slechts wat beziel is en slechts hij, die een ziel heeft, vernag deze in zijn doen en laten tot uitdrukking te brengen.

Om iets groots tot stand te brengen, moet men zichzelf in de macht hebben. Welk nut hebben honderden hulpgrage handen, als er niemand is, die ze aanwijzingen geeft, die ze leidt. Deze kracht, die het doen tot daad verhoogt, ontspruit uit het binnenste: het is zielkracht!

Juist Oudejaar is bij uitstek geschikt om ons eraan te herinneren, dat wij met God en ook met onszelf in het reine moeten komen. De wereld ontvangt ons en slaat zwijgend gade, hoe en waarheen wij gaan zullen. Wij hebben alles in ons wat waarde heeft en wat glans aan het bestaan verleent. Wie zeker is van zichzelf en weet wat hij wil, zal zijn weg vinden door de moeilijkste tijden. In de schatkamer van het innerlijk is alles aanwezig, waarmee men zichzelf en anderen rijk kan maken. De aarde geeft niets zo maar, ze wil eerst ontvangen en al wat ze krijgt, geeft ze duizendvoudig terug. Maar niemand kan met volle handen geven, als hij uit een leeg hart moet scheppen.

Men zegt, dat scheepvaart nodig is, en bruggenbouw enz. enz. Inderdaad, dit is allemaal nodig en nuttig voor de gemeenschap. Maar het eerste nodige is aan zichzelf te bouwen. Ons geweten is het fundament, de muren worden gevormd door de wil en het dak is ons zelfrespect. Want slechts uit de tempel

naar de lucht was helder en besaaid met fonkelende sterren. Wouden van kerstbomen, net takken zwart van sneeuw, doonden voor onze ogen op, toen we van het stationnetje naar het dorp gingen. In het dorp aangekomen, werden we getroffen door de aanblik van een Kerstboom, die reeds jaren en jaren op het marktplein stond en nu verlicht werd door talloze lampjes. De indruk, die dat vreemde beeld op ons maakte, was onbeschrijflijk. We zijn er stil van geworden.

Toen werden inkopen gedaan, brood, vlees, worst, groenten, eieren, kaas, jam en nog veel meer om een paar genoegelijke dagen door te kunnen brengen. Alles werd op een slec geladen en de tocht naar de berghut begon over een langzaam stijgende smalle weg. Rondom ons zagen we de onduidelijke contouren van de Voor-Alpen. Na een wandeling van een uur, doemde voor ons het sombere silhouet van een grote schaapskooi op en waren we aangeland op de plek, waar we een paar dagen zouden verblijven. De voormalige schaapskooi was bij nadere beschouwing een gezellige woning, met geblokte gordijntjes voor de kleine vensters. Vlug werd de kachel aangemaakt en al spoedig verspreidden de knappende houten blokken een behagelijke warmte. Buiten murmelde het bergbeekje tenidden van de oneindige stilte der sterrennacht.

Zen sprookje was werkelijkheid geworden.

..... PUZZLERUBRIEK

De prijswinnaars van de puzzle uit Nr 5 bleken na loting te zijn: Tong Sing, Nieuwenhuis, Gustafsson, de Hoop en de Leeuw. Aan elk van hen werd intussen een sigaar uitgereikt.

Het te vormen woord moest zijn: MIJNWERKER.

De prijswinnaars van de Kerstpuzzle bleken na loting te zijn: J. Kemper, Tong Sing, Th. de Haas, H. Lodenstein en H. Oude Lage Venterink. Aan hen werden intussen 2 sigaren uitgereikt.

En hier volgt dan een nieuwe puzzle, waarop ge Uw krachten weer eens kunt beproeven. Ditmaal een aardrijkskundig letter-cijferraadsel.

Onderstaande 9 reeksen getallen bevatten 9 Nederlandse aardrijkskundige namen, elk van 6 letters, terwijl bij juiste oplossing de eerste letters van boven naar beneden de naam vormen van een bekende plaats buiten Nederland.

De namen zijn als volgt te vinden: de letters van het alfabet zijn naar volgorde genummerd, dus a=1, b=2, c=3 enz. De onderstaande getallen vormen elk het product (vermenigvuldigingsuitkomst) van de letters, welke op de plaats van zulk een getal komt te staan en de letter, die onmiddellijk daarop volgt.

In de reeks getallen: 550 275 55 90 198 is 350 dus de eerste letter x de tweede letter en 198 de voorlaatste letter x de laatste letter. Als men de getallen van deze reeks dus in letters splitst, vindt men :

(14 x 25) (25 x 11) (11 x 5) (5 x 18) (18 x 11)

De volgorde der letters wordt dus: 14 25 11 5 18 11 en het te vinden woord is: Nijkerk.

Deze puzzle is niet zo moeilijk als hij lijkt; heeft men de eerste letter gevonden, dan is het zeer eenvoudig om het verdere woord te vinden.

De opgave luidt:

10	35	108	50	70
95	36	70	25	55
180	100	100	60	70
8	10	100	75	350
60	45	30	30	70
60	24	48	475	106
40	65	165	65	70
90	250	60	50	100
275	180	36	20	70

DOORNROOSJE

Dat Pater Pfeil met heel zijn hart bij ons is, weet hij ons telkens weer op verrassende wijze te bewijzen. Op Palmzondag bracht hij de meisjes van de Felicitasgroep van de Gidsenbeweging bij onze zieken en nu, 28 April, slechts een paar dagen later, kwam hij met hen terug, om ons van hun opvoering van "Doornroosje" te laten genieten.

Daar rees mét het kleurrijke spel op het toneel, een hele wereld van herinneringen uit onze kinderjaren op. Wij zagen de twaalf feeën, die op het doopfeest waren genodigd, hun goede gaven in rijke verscheidenheid met een bloem in het wigje leggen: trouw, eerlijkheid, reinheid, vriendelijkheid - en ook een lief gezichtje, schoonheid. Dan de schrik, als de dertiende fee het feest verstoort, omdat zij niet is gevraagd bij gebrek aan voldoende servies: zij spreekt de boze wens uit, dat het prinsesje op haar 15e jaar zich zal wonden aan een spinnewiel om daarna te sterven! Waarna fee nummer twaalf, die nog niet gesproken heeft, er een honderdjarige slaap van maakt....

Wij kennen allen het verhaal, en wellicht heeft het ons juist daarom zo geboid. Want niet alleen viel voor enkele uren de omgeving van ons af - oeh, dat berijkt toneelstuk ook, of een film of een boek - maar ook de jaren, die ons scheiden van onze sprookjeswereld van toen, verdwenen en wij hebben ons nog eens als kinderen verheugd over de elfendans en de naïeve koninklijke gewaden, om een kabouter, die het maanlicht wil benutten om de boel eens netjes aan kant te maken en een feeënkoninkin, die het meer geschikt vindt voor een elfenbal. Soms hadden we pret om de verlegenheid, om het steelsgewijs hulpzoeken bij de anderen, die tussen de coulissen stonden - soms ook was het de vrijmoedigheid, waarmee bijvoorbeeld die twee kleine koksmaatjes met de taart kwamen aandragen, die ons vermaakte - maar wat ons toch voortdurend wel de grootste vreugde gaf, was altijd het kinderlijke, het echte, het natuurlijke van het spel.

De op bekende melodieën gezongen tekst was bijzonder aardig, en voor de aankleding alle lof aan de velen, die in de weer moesten zijn geweest om zulke fraaie costumes te vervaardigen. De aardige elfendansen, en ook de dans van de reddende prins met zijn schone bruid, werden gracieus uitgevoerd. Daar moet heel wat op gestudeerd zijn!

Wij zijn de padvindstertjes en hun leidster zeer dankbaar voor deze bijzondere avond.

Het was heel jammer, dat de pianiste door droeve omstandigheden verhinderd was, hierbij te zijn. De pianobegleiding werd daarom door een van ons verzorgd, die zich van deze moeilijke taak voortreffelijk kweet. Het orkestje zorgde voor gezellige entr'acte muziek, die ook zeer in de smaak viel.

Wij zullen het zeer waarderen, zoals de Directeur in zijn dankwoord opmerkte, als nog eens een dergelijke uitvoering wordt gegeven.

C.H.

MOEDERDAG

Op een van de eerste dagen van het "Grote Bezoek" kwam een heel oude vrouw naar deze gevangenis. Haar zoon is hier al jaren en de dag zijner invrijheidsstelling is nog ver. Ze kwam - en ging en zal terugkomen. Op de laatste dag bracht een jonge vrouw haar zoontje mee. Een klein kereltje in matrozenklederen, dat met ronde, verwonderde ogen om zich heen keek en zijn vader niet meer herkende. De vrouw droeg het later terug en lachte door haar tranen heen tegen haar man.

Er ligt een schrijnende tegenstrijdigheid in dit alles; deze moeders, onze vrouwen, in de gevangenis; alle behoedzame liefde, die het leven kan schenken, binnen de muren, waar het bestaan beknot ligt in knellende banden. Wat is daarin overgebleven van de schroom, waarmee de geboorte als vervulling en belofte kan worden aanvaard. Van de hoop, die wanhoop moest worden en van het moedergeluk, dat in barenspijnen gewonnen, na nachten van tranen en eenzaamheid aan de eigen vreugde niet meer geloven durft.

Wie hierover gaat denken, peilt de diepten van het eigen gevangenisbestaan en moet de einders breken, waarmee we 't leven hier uit drang tot zelfbehoud begrenzen.

Dan zal hij door het zelfverwilt heen tot een punt komen, waar de schulderkenning in andere woorden kan worden gezegd, dan die de wereld van hem vraagt en waar het schuldgevoel nood is en een schreiend verlangen naar geborgenheid. En hij zal er tegen moeten vechten, want de gevangenis vraagt zelfbedwang. Doch wie helpt hem?

Wellicht is het daarom, dat ze altijd die bijzondere blik in hun ogen dragen, onze moeders en vrouwen, als ze hier komen. Er drijft hen zoveel naar ons toe. De steun, die ze zelfs onder deze omstandigheden nog bij ons zoeken en de zorg, die hen doet vragen, zonder woorden. De zorg, zoals slechts het vrouwenhart die kent, dat zonder aan zich zelf te denken kan geven, van wat opwelt uit de eigen levensbron.

Geschonden als we allen zijn, hebben we nochtans een klaar besef van deze dingen, al duiden we het moeilijk in woorden; nog wel het minst misschien gedurende het bezoek zelve. Dan is er zoveel en de blijdschap kan zich niet verdiepen tot de stille vertrouwdheid, waarin het van elkaar weten buiten de taal ligt. Doch later barst het uit, als een ogenblik hier alles te veel wordt en er geen ander verberg is dan de gedachte aan de vrouw, die ons het leven gaf of het met ons deelde. Haar liefde, haar vragende ogen en haar zorg. En hoe onbereikbaar ver ze op dat ogenblik moge zijn, dan is ze met ons in een wereld, waar we willen zijn, hetgeen we eens hadden kunnen zijn. Dit is de bijzondere betekenis, die de Moederdag voor ons heeft.

We zullen onze moeders en vrouwen geen bloemen kunnen geven; ons denken aan hen zal nood zijn, doch, zoals zij deze met ons delen, zal zij in vrede verkeren. Zelfs hier. Op deze tweede Zondag in Mei. zal de gevangenis als elke dag een harde realiteit in ons leven zijn. Wie durft het ontkennen en wie beseft niet, dat er onder ons zijn, die deze dag alleen met hun bitterheid en leed zullen moeten worstelen. Daar waar het huwelijk de beproevingen niet doorstond, waar een moeder haar zoon verloochende, of waar een/ons dit zelve deed, in boegmoed, zinsverbijstering of zelfbedrog.

Doch daarom juist moeten wij deze dag gedenken. Deze beide uitersten, het gave gezin en de gevangenis kunnen slechts verzoend worden in het geloof, dat het goede zich in deze wereld moet verwerkelijken door ons, aan ons en in ons, daar zowel als hier. Daarin ligt het leven zoals het is, in liefde en haat, vreugde en bitterheid, onspannen en opgeheven beide. Dan mogen wij ook weten, dat onze moeders en vrouwen hier komen, wij te hen roepen en dat in hun komst het leven ons roept. Laat het niet tevergeefs roepen.

Oplossingen dienen voor 1 Januari a.s. te worden ingezonden
aan de Sociaal Ambtenaar. Er zijn enige prijsjes beschikbaar. Bij meerdere goede in-
zendingen beslist het lot.

.....
NU IK IN DE LAATSTE DAGEN.....
.....

Nu ik in de laatste dagen
Van het stervend oude jaar,
Op een zorgenvol verleden,
En in donk're toekomst staar,
Nu ik denk aan droeve uren,
Aan zo menig stillen traan,
Aan de pijn, die 'k moest verduren,
En den strijd, dien 'k moest doorstaan.....

Na een jaar, dat op le schouders
Vele wonden heeft gedrukt,
En de last, die werd gedragen,
't Lichaam heeft vaneen gerukt,
Nu het oude werd geleiden,
Maar het nieuwe lijden wacht,
Nu de strijd, die werd gestreden
Toch geen overwinning bracht.....

Nu het oude jaar begraven
Slechts herinneringen laat
En het nieuwe in de verte,
Bevande te wachten staat,
Nu er aan den draad der tijden,
Weer een streng werlt toegevoegd,
En le mensheid in haar lijden,
Weer een jaar lang verder zweegt.....

Nu, nu klinkt des Heren roepsten,
En ons allen geldt die beë:
"Komt tot Mij, gij zwaar belaad'nen,
"Komt tot Mij, Ik schenk u vrede.
"Zijt ge moede, zuster, broeder,
"Rusten zult ge, ook bij strijd,
"Meer dan troosten kan een moeder,
"Is de troost, dien Ik bereid".

Nu ik in de laatste dagen
Van het stervend oude jaar,
Op een zorgenvol verleden
En in donk're toekomst staar,
Nu ik denk aan droeve uren,
Aan zo menig stillen traan.....
Weet ik, 'k zal het al verluren
Want ik zag met Jesus gaan.

M. van der Hilst

van een goedgeordende ziel kunnen heilige gedachten ontstaan, die tot grote daden leiden. Zulke gedachten zijn nodig, zelfs bij de kleinste dingen. Een eeuwig opgaan, blinken en verzinken is het leven en in de strijd om het bestaan moet de mens het onderspit delven, indien hij niet in zich de vrede heeft, die hem sterk maakt om de stormen des levens te weerstaan. Gebruik dit Oudejaar om die vrede te zoeken en te vinden. Een jaar ligt achter ons, een nieuw jaar voor ons, verleden en toekomst reiken elkaar de hand en in de stilte van die ontmoeting horen we nog de Kerstboodschap "Vrede op aarde".
Maar waar moet die vrede anders beginnen dan bij onszelf?

.....
EEN BRIEF
.....

Onderstaande brief werd ons door de heer Directeur ter hand gesteld. Het zal ons allen vreugde geven, dat ons ook deze gedachten heeft mogen wekken. - Red.

Rotterdam, 2e Kerstdag 1948

Mijnheer de Directeur,

Gij zult vreemd opzien, bij het ontvangen van dit pakje sigaretten. Wij twee oude dames 71 en 63 jaar luisterden naar de uitzending, waarin wij uw zangkoor beluisterden.

Wat een ontroering, toen de onroeper zei, dat daar een jongen van 23 jaar levenslange gevangenisstraf moest ondergaan en dan dat hij in volle overgave medezong in het koor.

Nu is onze vraag, is het mogelijk en is het geoorloofd, dat deze jongen, die toch ook een kind van de Hemelse Vader is, en ook door Hem eenmaal vergeven zal worden, wanneer hij opgeroepen zal worden om verantwoording te doen voor zijn daden, hem al is het maar 1 sigaret te doen genieten. Dat God u sterke in deze moeilijke taak, welke gij bekleedt.

Twee mensen, die mede leven.

Ik schrijf geen adres. Wij leven in de gedachte ook deze mens met Kerstmis bedacht te hebben.

Wij blijven hem gedenken in gebed, doch breng hem onze groeten over.

Mej. K.

Mevr. Wed. M. B.-M.

.....
BRIEF AAN EEN VROU NA GROOT BEZOEK
.....

Ik ben weemoedig. Ik heb je dezer dagen weer eens wat langer gezien dan die benauwend korte ogenblikken, die ons - in deze jaren van leed en zorgen - van maand tot maand worden toegemeten.

Het is avond en stil rond mij.

Ik heb de handen achter mijn hoofd gevouwen en lig te staren en te mijneren, zoals ik weet, dat ook jij een luttel aantal kilometers van hier ligt te staren en te mijneren. Je laatste portret, dat je mij onlangs zond, ligt in het boek, naast me. Ik heb erin liggen lezen, maar steeds weer dwalen mijn gedachten af, en naar jou toe en kijk ik lang naar dat beeld van je.

Och, dat kiekje is wel goed. Het is rustig, rustiger dan ik je de laatste jaren meestal ken, mijn gekweld meisjeslief, als wij tegenover elkaar onszelf niet konden zijn. Het is geestkrachtig, lotsaanvaardend. En je mond is Goddank niet verbeterd, niet verbitterd of onbeheerst. Ook niet ontmoedigd. Maar zo erg treurig net als je ogen. Ik moet denken aan dat portret van je uit onze verlovingstijd. Weet je nog? Dat je mij op mijn verjaardag gaf?

In mijn verbeelding vergelijk ik. Het is alsof er een waas van je is weggetrokken. Nu is je beeltenis minder dromerig, minder ondoorgrondelijk. Zelfbewuster, zelfbepalder, je weet van een verwijderde bestemming en je zult die niet slinks uit de weg trachten te gaan. Het is het beeld van een mens, die leed leerde dragen. Maar ik zou een zegenende hand willen bezitten om onnisken-

Dan kan men het slechts met dankbaarheid aanvaarden, wanneer loutering en bezinning ons tot de erkenning dezer waarheid hebben terug gebracht. Wanneer in de gedachte aan thuis, aan vrouw en kind, ons de ogen open gaan, voor de diepe samenhang van dit alles met de natuurlijke en enig juiste levensopvatting.

Dan is het bezoek vreugde en pijn, doch ook in de laatste is het een belofte.

Het is in Leeuwarden wel volstrekt onopgemerkt gebleven, dat op een dag in Januari een moeder met twee kleine jongens naar hier kwam en een half uur later langs de zelfde weg is terug gegaan. Zo goed als het hier onopgemerkt is gebleven, wat één van ons bij dat alles gedacht en gevoeld heeft. Zo goed, als we allen op onze tyd dit denken en voelen. We weten het niet van elkaar en beseffen het toch. Bezoek, vreugde en pijn. Geen oplossing, maar verplichting en belofte.

.....
VAN DE REDACTIE
.....

Op verzoek van een onzer lezers, zullen wij voortaan behalve de prijswinnaars ook de juiste oplossing en de prijsjes vermelden.

+

Met ingang van het volgende nummer, wordt ons blad in het Gesticht alleen uitgereikt aan hen, die schriftelijk hierom hebben gevraagd. Wij verzoeken de Zaalhoofden en de Reinigers van de Cellenviergel deze briefjes + een door hen gemaakte lijst van deze namen, voor Woensdag 19 Januari a.s. bij de Soc. Ambtenaar in te leveren.

.....
DROOM
.....

We hadden je in ons midden gesteld,
wij vieren en met de ogen heb je geteld,
dat allen er waren.
Eerst was het ons dochttertje dat kwam,
met volle handen en lachende nam
je de bloemen, die ze voor jou had gezocht.
De jongens hadden je bonte dingen gekocht
en drongen je die luidruchtig op.
Toen lei je de hand op hun blonde kop
en ik zag, dat je naar dat alles keek,
tot je hoofd zich wat boog en het leek
of je héél wat anders zag
in al wat daar lag.

Toen werd ik wakker en in de nacht
heb ik met blijdschap aan je gedacht.

v. Ed.

Prof. Wagenaar vertelde ons in keurige dictie een Kerstverhaal, waarna het koor nog enige liederen zong. Nadat "Ere zij God" gemeenschappelijk was gezongen en de Directeur met een kort woord dank had gebracht aan allen, die de Kerstviering in de B.S.L. tot zo'n succes hadden weten te maken, sloot Pater Pfeil met gebed deze zeer geslaagde middagbijeenkomst.

Maar toen.....

Weer trippelden vier kinderen door de zaal, drie meisjes en een jongen om ons het Kerstbrood uit te reiken, waarover we dagen tevoren al hadden horen fluisteren. De kleine Marijke Bouker had een plezier van je welste en het kleine bijdehandje graaide met gretige hand in de mand om met even gulle handen de broden in onze grage handen over te geven. Haar heerlijk kinderlijk enthousiasme werkte aanstekelijk en ieder keek genoegelijk en stil glimlachend de kleine na, ook toen ze allang enige rijen verder was. Wat had ze een plezier! Deze kleine genoot wel de algemene sympathie. Maar het zou ondankbaar zijn om de andere kinderen daarbij geheel te vergeten. Ook het dochttertje van de heer Meyer en het dochttertje en het zoontje van de Heer Bouker deden onze gedachten uitgaan naar eigen kinderen thuis.....

.....
HET KERSTPAKKET
.....

De volgende brief plaatsen we zonder commentaar. - Red.

24 December 1948

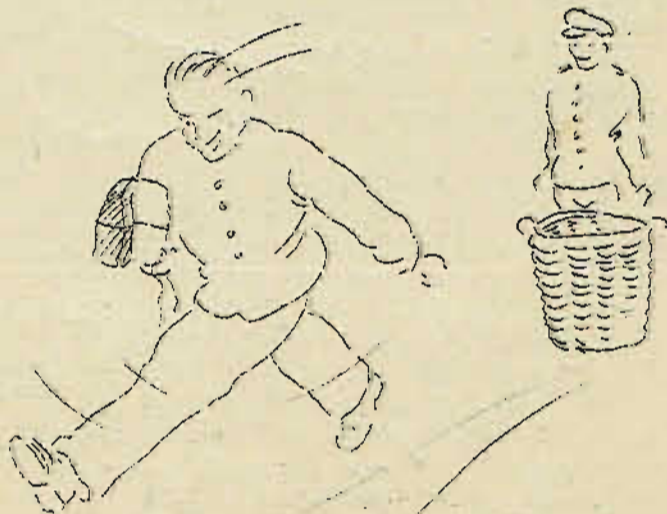
Aan de Sociaal Ambtenaar.

Mijnheer,

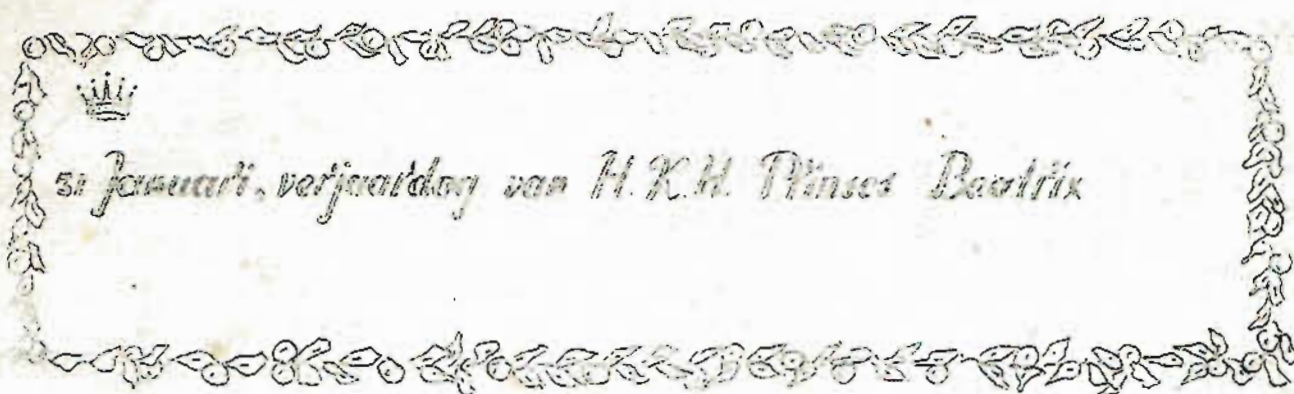
Op het ogenblik gevoel ik me helemaal van streek, geheel en al in de war. De emotie van mijn hart schijnt nog weg te lopen met mijn brein. Wat ik ervan denken moet, weet ik waarlijk niet, kan het ook niet, al zou ik het weten. Mijn hart is te vol, te vol over het ontvangen van het mooie Kerstpakket. Wie zou dat aan mij hebben gezonden? Ik kan niemand bedenken. Hier te lande heb ik geen familie en niet een vriend van wie ik zoiets zou kunnen verwachten. En toch heb ik het Kerstpakket gekregen, en wel een zoals ik nog nooit van iemand heb gekregen. Wie is de goede schenker? Wie heeft mijn welzijn zo op het oog? Op het hart?

U weet wie de afzender is, u moet dat weten. Wilt U dat verzwijgen, goed, doe dat dan, maar doe mij een groot plezier en geef zo gauw mogelijk mijn hartelijke dank aan de goede zender. Zegt, dat ik meer dan blij was met het Kerstpakket, dat ik er echt van heb genoten en dat ik een gebed naar God heb gezonden, waarin ik Hem heb gevraagd een andereweldaad ervoor terug te doen.

Ik kan de prettige, vrolijke, opgewekte gedachten, welke het Kerstpakket mij hebben bezorgd, niet beschrijven.

GIEDENDAGEN

31 Januari, verjaardag van H.K.H. Prinses Beatrix

KOUTER EN KLUIT

Toen de inhoud van dit nummer reeds persklaar lag, ontvingen we het eerste nummer van "Kouter en Kluit", orgaan van het open kamp "Bergveen".

Onder de artikelen, die het blad ten geleide werden meegegeven, trof ons vooral dat van Pastoor Smits, in wie we een van de geestelijke vaders ervan geloven te zien.

Zijn Eerwaarde schrijft over de naam van het blad, over kouter en kluit, ploeg en aarde en verbindt hieraan enige gedachten, welke zowel binnen als buiten de muren aller aandacht verdienen, door de wijze waarop hier het vraagstuk onzer gevangenschap als zodanig en als maatschappelijk probleem gesteld wordt.

"Kouter en Kluit" is een begin en het zal op zijn weg nog veel moeilijkheden vinden. Wij twijfelen er niet aan, of het zal ze kunnen overwinnen, indien alle medewerkers aan het blad, daarbij gesteund door de gehele kampbevolking, hun taak in de geest van het artikel van Pastoor Smits zullen trachten te volbrengen. Dan openen zich grote mogelijkheden voor dit blad, omdat de leden van de gemeenschap "Bergveen" regelmatig en in een zekere vrijheid, hun gezinnen in de vrije maatschappij mogen bezoeken en aldus in houding en gedrag uiting kunnen geven aan de levensopvatting, die hun in het eerste nummer van hun krant zo klaar voor ogen wordt gesteld.

En dan zal dit gaan naar huis meer dan een versteviging van de gezinsband alleen zijn - en hoe belangrijk is dat op zich zelve reeds niet, gezien alle maatschappelijke en geestelijke kwaad, dat de gedwongen scheiding reeds heeft veroorzaakt - doch, het zal bevendien de vervulling van een opdracht worden.

Een opdracht, die verder reikt, dan ieders persoonlijke verlangens en noden, wijl zij de gevangene als afgezant van ons aller goede wil tot ons volk laat gaan, om ook daar de overtuiging te laten doordringen, dat alleen in de verzoening het eens gedragen leed tot aller welzijn vruchten dragen kan.

Ook daarom verheugen wij ons over de verschijning van deze nieuweling in de rij der kampbladen en we wensen Directie en kampgemeenschap geluk met dit initiatief.

In een volgend nummer hopen we nog op de inhoud van het eerste nummer terug te komen.

Red.

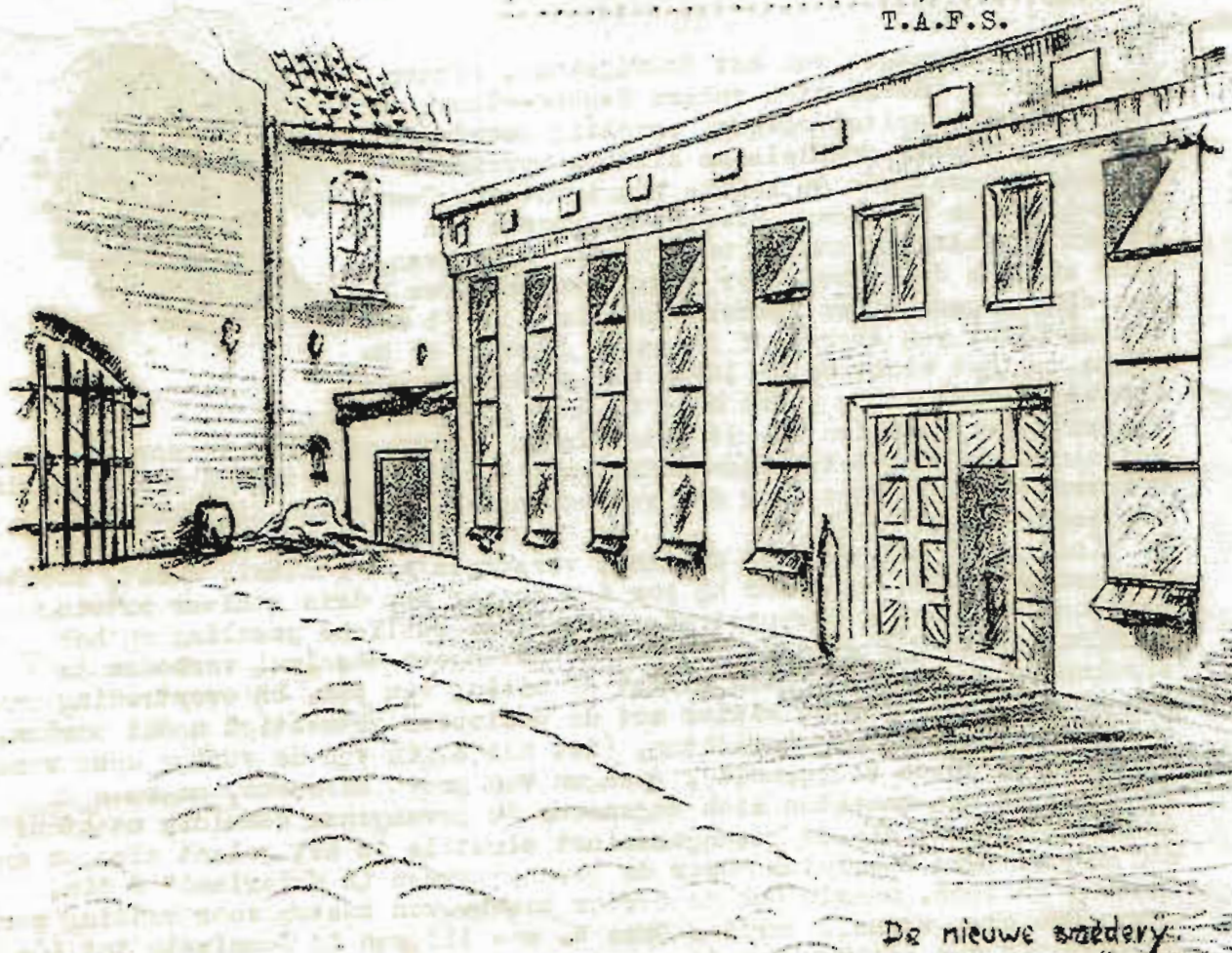
hadden. Eenige bosschen stroo op den leem aangestampten grondt dienden hun tot een ligplaats. In den winter werd hun, ter beschuttingh teegens de argste koude, een deek verstreckt.

Wat den gevangen van het Bloekhuys tot gevoegh diende, en is niet bekent. So bevatten de kerckers in Oostenrijk ende Switserland gemetselde gooten, de welke in een' riool uytloopen. Dit laatste voert de dreck ende de urine naer eenen vergaerback, welke door een' schaght ofte putbuys boven den grondt geheesen kan worden; een' zeer goede oplossingh, welke hier ende daer oock in Vranckrijk toegepast wordt.

Eenmaal per jaer werd den gevangen een schoon hompt verstreckt (het zelfde waer de gemiddelde arbejder sich tevreeden in gevoelt, welke sich gemeenlyck oock sleghts eenmaal per jaer, meest op de Paesch- ofte Pincksterdag, wascht), hunne bovenkledingh bestont uyt een' buys ende broeck van grof weefsel ende was dagh- en nachtgewaet, vermits de corte keten hun niet toestont, veel verder dan eene schrede van hun strooleger te weyken.....

In 1580 werd het Bloekhuis door de Oranjegezinden bestormd en ingenomen, waardoor de reeds wankelende troon van Philips II een zijner laatste steunpunten in de Noordelijke Nederlanden verloor. Het bolwerk werd geslecht en het geheel van dit oude "tirannennest" onderging die veranderingen, welke de plattegronden in No. 16 ons te zien geven. Na 1598 werd het hoofdgebouw een tijdlang gebruikt als Provinciale Gevangenis voor nog niet gevonniste personen en gegijzelden. Na een volgende verbouwing in 1783, wordt het inwendige ons beschreven te hebben bestaah uit 14 "bewaarplaatsen" voor gevangen, benevens nog tien vertrekken, woonkamers en salen, waaronder de "Heerenzaal ofte Examinatiekamer" van het Hof, de Rijnkamer, de "Droefkamer", waarin de ter dood veroordeelden hun laatste uren moesten doorbrengen....., de Studentenkamer, de Ontleedzaal (!) en de Geselzaal, met een deur aan de westzijde naar het schavot, dat er tot het midden der vorige eeuw bleef (zie "De Tegenwoordige Staet" II-121). In 1824 werd een deel van het Bloekhuis tot woning voor de Commandant (Directeur) ingericht, tot het caverneuze kavalje in 1870 gesloopt werd, om plaats te maken voor de tegenwoordige Byzondere Strafgangenis.

T.A.F.S.

De nieuwe straedery

Van een onbepaald in gebruik nemen van het Blokhuis als gevangenis voor veroordeelden, was eigenlijk pas sprake vanaf 1847, toen het, na allerlei veranderingen en bijbouwingen, een gestichtsbevolking kon bevatten van 900 man, met een personeel van 25 bewaarders. Later, toen er op een gegeven moment 7 gevangenen tegelijk ontvluchtten, vond de minister het toch beter, het bewakingspersoneel te brengen op $\pm$ 35 man. De buitenbewaking werd ver-richt door militairen. Om nog enkele bijzonderheden te vermelden: een bewaar-der moest per week gemiddeld 90 uren binnen de muren van het Blokhuis ver-toeven en een gevangene mocht het rijk niet meer kosten dan (eveneens gemid-deld) 12½ cent per dag aan voedsel, inclusief bewassing enz., ... met een maximaal bedrag van 48 cent per dag, waarin alle onkosten inbegrepen moesten zijn, (ook de salarissen van de ambtenaren, hun kleding, het onderhoud van de gebouwen etc. etc.) We zullen later wellicht nog eens terugkomen op deze periode in de geschiedenis van het oude Blokhuis en moeten thans terugkeren naar de vóór-Napoleontische tijd.

Het te geringe aantal Schoutendienaars der stedelijke overheden, het bijna geheel ontbreken van samenwerking op het gebied van de uitlevering van wets-overtreders, de onderlinge naïveteit van politie-dienaars en tal van andere oor-zaken, deden de boeverij dier tijden weliger tieren dan in de 19e eeuw. Tegen één berecht misdrijf, bleven er tien ongestraft.

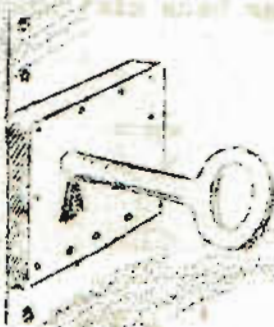
Veelal waren zij, die buiten de wallen der stad of de kom van het dorp woon-den, vooral reizigers, op eigen middelen ter verdediging van lijf en goed aangewezen. Geen vrouw zou zich bij avond op straat begeven zonder geleide van een of twee bewapende knechten, vaak hiertoe gehuurden, die de sieraden hunner meesteressen onderweg in bewaring namen en haar met toorts of lan-taarn bijlichtten.

Zelfs mannen lieten zich aldus begeleiden. Gold dit op vele plaatsen de vorige eeuw nog, in de eeuwen daarvoor gold het overal en in verdubbelde mate! Geen wonder, dat de Justitie, bij deze veelvuldigheid der misdaad, de enkele betrapte schavuit, ook al was zijn vergrijp slechts gering, anderen ten exempel, meestal met de zwaarste torturen en de dood strafte. Afschrik-wekkende voorbeelden blijven stellen, de wetsovertreder onderwerpen aan fol-teringen, die het martelen tot een gruwelijk hoog gestegen kunst verhieven, dit, zo meende men, was het zekerste middel tot bestrijding der misdaad. An-der, humaner, inzicht werd verderfelijk geacht, evenals overwegingen over de wijze, hoe het individu tot zijn misdrijf gekomen was. Terwijl er niets tot voorkoming van dit laatste werd gedaan. Kenmerkend voor zulk (vanbegrip was, dat de Overheid gezagsdragers handhaafde, wier publieke misdragingen vaak tot boosheden aanzetten. Dronken over straat zwaaïende, met elkaar vechten-de en schandelijk levende burgemeesters b.v., waren geen zeldzaamheid..... (Zie "De Vrije Fries", deel XII 60-69).

Bij het perfectionneren van het machtsapparaat der Justitie en de oprichting van Tucht- en Werkhuizen, waarin leeglopers geleerd werd, om met eerlijke handenarbeid hun brood te verdienen, werd er tenminste iets gedaan, tot voor-koming der misdaad. De 19e eeuw toonde daarmee een aanzienlijke vermindering van het aantal misdrijven, ook al bleef er, zoals we weten, nog onnoem-lijk veel te verbeteren.

Thans is men in de (criminele) gevangene meer de door de omstandigheden des levens op een dwaalspoor gebrachte mens, dan de opzettelijke boosdoener gaan zien. Vergelijken wij hiertoe de behandeling van ons, gevangenen, in het "Blokhuis" van heden, bij die uit vroeger tijd.....

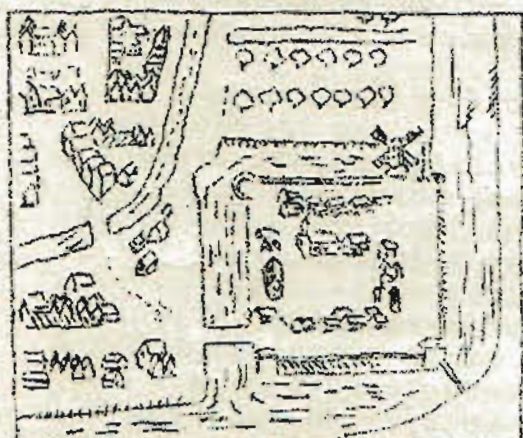
T.A.F.S.

stond een die tijd kenmerkende verzameling bronzen en ijzeren geschutstukken; 16 zware, toen reeds verouderde, "bombaarden" (middeleeuws steengeschet), een 7-tal "tuimelaars" of mortieren, kartouwen, scherpmetzers en andere schietwerktuigen. Aan verdere bewapening bezat het Blokhuis "Serpentijnen" (licht geschut met lange loop), haakbussen, morgensterren en "goeden-dags".

Dat het Blokhuis, tijdens het Saksische bewind (1498-1515), toen het tevens zetel der regering was - een bestemming, die het tot 1580 behield -, dus een geweldige sterkte genoemd kon worden, toonde reeds zijn machtige aanblik van buiten. Die indruk zou een ieder met ontzag vervuld hebben, bij het "rondsneepen" binnen de veste....."

Niet om niet golden de Friezen als een stoer, krijgshaftig en onmogelijk te onderdrukken volk bij de in hun land gedrongen vijand, als een voortdurende bedreiging. Vandaar de enorme versterkingen, een voor die tijd ongeëvenaarde rijkdom aan verdelgsmiddelen, kriegsbehoeften en voedselvoorraden, welke de in het Blokhuis residerende Stadhouder binnen de citadel had doen ophopen. Bijgebouwen voor de kazernering der soldaten, stallen, magazijnen, wachthuizen etc. waren, naar gelang

Het Leeuwarder Blokhuys omstreeks 1550

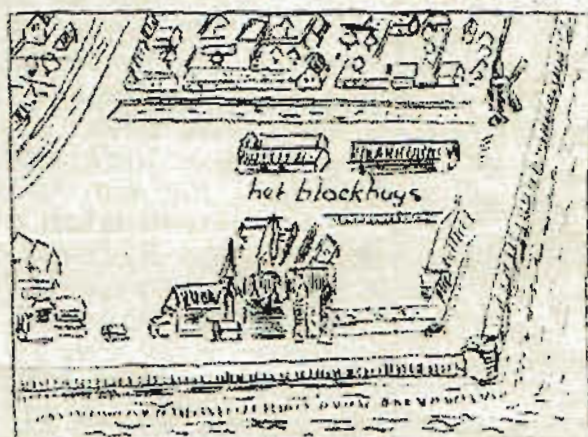
de
he
foe
van
den
in dese

en andere faken roeren.
de de gvestien der Landen
anders soude gedisponeert
ende voorgheslell hebben.

Ondertussen so heeft
Schomburgh, volgens
het Contracle tussehen
hem ende den Leeuwarders
aenghegaen beoast
voor bereydinge van het
Blockhuys te ma
reynighende end

tot der faken ghaen

15
Terwijl en de Leeuwarders
besich waren om het Block
huys te vollrecken is uyt
Hollandt langs de Oel-
dersche custen te Scheep
binnen Gorlingen aenge-
comen Hertoge Albrecht
mel sinen soone Hertoge
Hendrick van S
alwaer hij vo

Het Leeuwarder Blokhuys omstreeks 1603

TEKENINGEN OVERGENOMEN UIT „DE FRIJE FRIES“
TEKST UIT „WINSEMUS“ PAG. 365

Alvorens nog iets mede te delen over de behandeling van gevangenen, voor de Strafwetherziening van 1821, waarna de Regering een algehele reorganisatie van het gevangeniswezen ter hand nam (Koninkl. Besluit 14 Nov. No. 16), moge de schrijver, plichtshalve, iets vermelden van de "posthume wraak" der toen in hun gevoelen één-zijnde bouwlieden van het Blokhuis.

Leeuwarden, A.C. 1525

.....De Kamer van den Stadhouder mag dan al met veele gothische en niet-gothische constwercken bemeubelt syn, en de muuren met prachtige aen cooperen olauwieren opgehangen tapeyten bedeckt, geriefelyk is 't er niet.....Keyser Caroli's Vertreter, George Schenck, Vreyheer van Tautenburgh, toornst aenhoudent over het bouwsel syner onderzaeten. Het is het roockgat van de schouw, dat by dampigh weër plotselingh verdigt scheynt, sodat de qualm de gangh hem opdreyft, als syn knecht het vuur aenlegt; dan weder de plof van vallent pleyster, de welcke hem doet schrieken, als hy syn Homeri leest.

Een prachtig schildery eens Vlaemschen meesters, bedeckt een schuyn oploopende scheur in den muur boven de cooperen deur van het vertreck. Terseydo staet de contoer, een ongemeen costbaer meubelstuk van purperhout, agter welks glas in lood gevatte deuren de silveren schenckvaten, bocalen, en Venetiaensche kelcken in menigvuldighe verschoeydenheyt te blincken staen.....Doch in de bedstee daertegensover leckt 't.

Agter de met goudtoort opgenoomen root seyden gordeynen liggen de met swaene-dons gevulde kussens hoogh opgetast. Als het hooft van den Stadhouder hierop wegzinckt....; de Camerlinck de kecrsen snuyt ende sich zaghtkens heeft verweydert..., richt de droomerighe blick van Heer Schenck sich noch een weyle op het gouden crucifix aen het eycken beschot tegens over hem. De Godslamp op het kruydenkastje daer onder, werpt grillige schaduwkens over het ivoren Corpus Cristi ende flackert dagh en nacht, vermits het hier toght.

Geen quart-uure nadat het Heemelwaeter op de leyen van het dack neerklettert, leecken er droppels op de genopte seyden deekens; somtemet vlack neffens het hooft van den meer zittend dan liggenden slaeper.....In sulck geval ontstaet er plotselink rumoer op de gangh; het kleepeltjen van de schel, boven de deur, slaet driftigh teegens syn hulleken aen en de dienstdoende kaemerlinck, die hier dagh ende nacht aanwezig is, treedt binnen ende ziet den gantsch verbolgen heer dan gemeenlyk in diens tot de enckelen reyckent hempt staen; natuurlyk neffens syn leegersteede... Vermits de mensch vindingreyk is - meest in de daegen syns onverheugnisse- heeft de dienaar hier en daer cooperen beekens opgehangen; die hy kan verplaatsen ofte aenbrengen, om, zulox wezende, de droppelen op te vangen. Ten dezen beneydt de Stadhouder den President van het Hof, die zich onlangs, met toestemmingh van 's Keyzers Bouwmeester, in syn studoer een ruyme waeterdichte bedsteede, met poortael, heeft mogen laeten bouwen, vermits or op de gantsche verdiepingh, waer zich dat studoer bevindt, geene gelegentheyt tot slaepen was.

"Het Blokhuis is rôt gebouwdt", zeght de Stadhouder dichwyls. Inderdaet, geen dagh schier, oft 'or syn loodgieters, metselaers en timmerluyden, om hun werck van reparatten aen te vangen oft voort te zetten; 25 jaer nu al...." (wordt vervolgd)

T.A.F.S.

hoektoren van het bolwerk - vanaf 1530 als de Pijnigtoeren bekend - gold als een der afschuwelijkste martelplaatsen van Dollard tot Schelde.

Van de wijze, waarop zware delicten gewoonlijk werden bestraft (kleine variaties daargelaten), moge het navolgende vonnis enig denkbeeld geven: zekere T.G. had een vrouw vermoord en werd deswege veroordeeld om "aan den Scharprigter te worden overgeleverdt, om door den zelve op een houten kruis te worden gebonden, ende vervolgens met een ijzeren handboom levendig, van onder op, de leden van synen beenen en armen aan stouken te worden geslagen; en na het radbraeken in voegen voorschreven sal wezen verricht, als dan immediat met den zelve steen, waarmede hij het enorme fait heeft geperpetreert, twee slagen op het wangebeen te worden geapliceert, ende na dat (hij) alsdan een quartier sal hebben gelegen, een slag met den zelve ijzeren handboom op het hart te worden toegebracht; en vervolgens aldaer sal blijven liggen tot na den middag en alsdan syn lighaem buyten op de Justitie-plaetse te stellen op een rad, om door de lucht verteert te worden". (Nederl. Jaerb. 1770-II-822 vgl.).

Nec, dan kwam de 22-jarige gedetineerde Marijke M., die in de nacht van 27 op 28 December 1769 brand gesticht had in het Blokhuis, er beter af.... Gelukkig had haar opzet (als middel tot ontvluchting) geen ernstige gevolgen gehad en zo werd zij dan ook "alleen maar" veroordeeld, "om bij den Socherprechter op het Schavot geleydt, aldaer met een strop om den hals wel strengelijk met vier roeden gegeselt, voorts gebrandmerkt ende daer na door de Dienaeren van de Justitie te worden gebracht in het (aan het Blokhuis grenzende) Landschaps Tugten Werkhuys, om aldaer te werken de tyt van tien jaeren; en na dezen straf ten eeuwigen daghe uyt Vrieslandt te worden verbannen". (Nederl. Jaerb. 1770-I-212) (wordt vervolgd)

T.A.F.S.

en iersten male seldi overlesen uwe oude boec, dat is uwe oude leven, dat sondich ende gebreckelic is in u ende in allen menschen. Ende hier omme keert in u selven ende opent dat boec uwer conciencien, dat open ende getoent sal sijn, ten ordele Gods, Gode ende aller werelt. Ende hier omme merct, ende proeft, ende ordelt nu u selven, op dat ghi dan niet verordelt en wort.

Jan van Ruusbroec (13^e eeuw)

(overgenomen uit: Leopold. Ned. Schuyvers en
Schrjfters I